

Slow Life, slow Novel

Exchange the cold days for the sun
A good time and fun*
Scorpions, Holiday

Първото заглавие на романа „Извън обхват“ на Евгени Черепов бе „Аналогова зима“. Тези, които вече са го прочели, знаят защо: в хижа в Стара планина идват всякакви хора, за да се спасят от шума на забързаното всекидневие и да прекарат няколко дни без върху им да се сипят като водопад задачи, задължения, срещи, разговори, консултации и други подобни изсмукващи жизнената енергия на човека вихри цивилизационни. Вихри, разбушувани най-вече от цунамните вълни, изригвани от мобифони и смартфонни: в епитета „аналогова“ се съдържа негласното противопоставяне между аналоговата и дигиталната ера, това от една страна, от друга – идеята, че светът не бива да се компресира, както правят виртуалните реалности, а трябва да е цялостен, единствен, равен на себе си. Аналоговата зима е истинска зима, а не някаква смачкана и притисната от апаратчетата на всякакви там мъсковци, зукърбързи и стивджобси; а истинската зима е със ски, смях и здрав студ, не е преформатирана от фотошоупи, емпиройки и други разни уродливи системки: „Имаме някои редовни гости, доста богати, но идват тук – виждаш, че сме скромно място – за да си имат оправдание, че не си вдигат телефона една седмица. Един ми каза, че още в Бъзовец го изключва“. Бъзовец – границата между изперкалоост и нормалност... Преди да сме извън обхват, трябва да сме в истински обхват, аналогов обхват. Тоест обхват, който не изкривява реалността, а ни я предава правдива и величествена. Да се изключим от изключения свят и да идем в стройния – със здрави глезени и колене...

Аналози

Евгени Черепов казва, че един от стимулите да се заеме с писането на „Извън обхват“ е влюбеността му в романа на Томас Ман „Вълшебната планина“. Не е единствен в това преклонение: Олга Токарчук в първия си текст, написан след Нобеловата награда, също черпи обилно от възхитеността на немския си колега по Нобел. Но разликата с „Извън обхват“ е сериозна: „Емплузон“ е верен на двамата класически антагонисти от „Вълшебната планина“ Алодовико Сетембрини и Лео Нафта в лицето на Лонгин Лукас и Август Август, които непрестанно опитват да се надговорят с нескритото желание буквално да обладаят съзнанието на главния герой – в оригинала Ханс Касторп, в интерпретацията – Мечислав Войнич. Със самите названия на своите подопечни полската писателка поставя пред нас сума ти интелектуални предизвикателства: защо един се казва Лонгин – силно разпространено латинско (римско) име, чиито най-известни носители са: копиеносецът, пробол реброто Христово, за да съкрати мъките Му; разбира се, Псевдо-Лонгин, авторът на прочутото съчинение „За възвишеността“; Гай Касий Лонгин, водещият заговорник против Гай Юлий Цезар, един от първите, проназал го; и накрая, защото все пак с някого трябва да завършим, Луций Касий Лонгин Равила, прочутият със справедливостта и неподкупността си сенатор от II в. пр. Хр., комуто приписват знаменитата реплика: „Сui वोпо?“ (Кому е изгодно?). За Август Август провокацията е в повторението на името, което също не е случайно – Augustus, тоест свещен, възвишен и величествен: двойно свещен, двойно величествен? Или по-скоро двойствеността анигилира величествеността? И дали има нещо общо това августейшо възвишено с естетическото на Псевдо-Лонгин? Не на последно място е Войнич – защо тази баш фамилия? Препратка ли е към Етел Лилян Войнич, авторката на може би един от най-възхваляваните революционни животни романи „Стършел“, написан, между другото, под силното впечатление от бореца за украинска свобода и земеделец Сергей Кравчински (с псевдоним Степняк), убит в Санкт Петербург шефа на жандармите Николай Мезенцов? И всичко тези имена, взети заедно, не са ли подсказка от страна на Токарчук за онова, което се случва на финала на романа? А?

„Извън обхват“ няма такива културно-исторически-социално-феминистки претенции, неговите прицелности са по-простички, но съвсем не по-малко съдбоносни. Именната му номенклатура е семпла, без мащабните митологично-културни и литературни конотации на Олга Токарчук, но пък това ги прави повече близки ни, някак нашенски: Георгиев, Каратанев, Добрев (Любомир, даскалът, адаш на Каратанев и на Георгиев, и двамата бивши военни), Явор, Наталия, Колецо, Миро и Стефан (беройците старозагорци), Азлика... Та гори и Чичо Дядко, героят от

анимационната поредица на Cartoon Network, чието присъствие в книгата е решаващо, давайки ѝ в същото време едно детско, нарочно дигрено според мен малко инфантилно звучене: защото, ако ще е аналогова зимата, тя ще е детска зима, на кикот и пързалки; всички някога сме имали тъкмо такива аналогови зими, за разлика от днешните деца, които в това отношение са оцетени (те обаче май не го знаят). Освен това, ако в „Извън обхват“ срещаме противопоставяне, то не е за инфилтрирането на млад девствен ум, бил той Кастор или Войнич, а е между поколенията, баща и син Георгиеви, всеки от който иска да надделее своя близък и да го убеди в правотата си. Между другото, не зная дали Евгени Черепов нарочно го е търсил, но книгата му е нещо като смесица от Планината и „Декамерон“ на Бокачо: историите, разказани за всеки от героите, които разкриват перипетиите в миналото им, довели ги до хижата, както и теориите, развивани от даскал Добрев, за да убеди присъстващите в една или друга странна теза (обикновено успява). Прибавям тук премердията с насилниците от черния джип с тъмните стъкла, което си е чиста проба съотнасяне с трилърите (или с мутренските романи на Христо Калчев) и ето как получаваме една изключително добре съчетана литературна амалгама, която има много съставки, а като че ли най-много има талант, умение да се разказва увлекателно и чистосторечно: „Помисли си и други неща – че ще знаят клише; че ще изживява вторично някога вече писани неща. Но тези мисли бързо отстъпиха пред гледката на извисяващата се насреца му сякаш вълшебна планина, която дишаше и сама произвеждаше въздух, а и въобще не подозираше за безкрайните символи, които носеше за повече или по-малко хора...“

Тези символи обаче в „Извън обхват“ са налице и ако не ги отчетем по най-щателен начин, ще сме (не)прочели романа по най-безобразен начин...

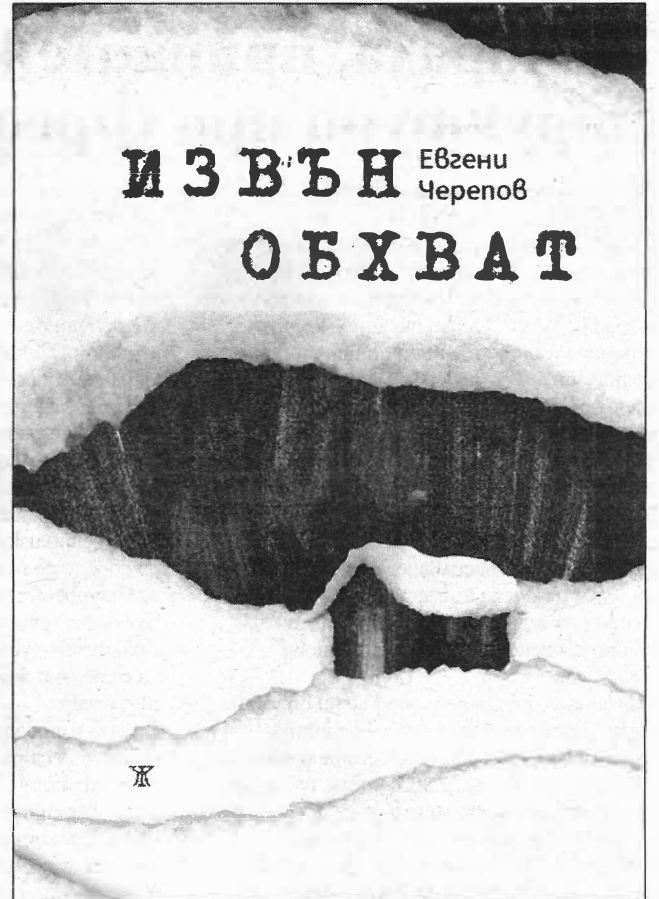
Паралели

Този „черен джип с тъмни стъкла“ някога вероятно би смутил – твърде трафаретен стана образът, особено благодарение на българското кино, превърнало го едва ли не в своя запазена марка по време на разгръщането на прехода. Няма обаче да сме точни, ако тръгнем да възприемаме джипа така, защото неговата роля в текста е съвсем друга – той е онази куминация в развитието на разказа, необходима на всяко добро произведение, за да изяви своите можения. Не зная дали друг читател освен мен е усетил това, което аз усетих, докато четох романа; не зная даже дали Евгени Черепов изобщо е имал съзнателно предвид точно таква конструиране на сюжета, каквото се е получило; дори не зная отношението му към рок музиката и към точно тази група, но разстилането на наратива в „Извън обхват“ на мен ми прилича на начина, по който германците от Scorpions строят своите блусове, прославили ги по цял свят. Вземете например Holiday: започва кротичко, леко увещателно, това се повтаря няколко пъти – тихо, мирно, чак спокойно върви песента и изведнъж китарата избухва, гласът на Клаус Майне се втвърдява, става настоятелен, изискващ, повелителен – няма шест-пет, така ще е и няма как да бъде иначе, защото аз съм го казал/изпял. След което отново започва да мърка – станало е на неговото, удовлетворен е, любовта може да продължи... Същото и в Still Loving You („Все още те обичам“), и в Wind of Change („Вятърът на промяната“). За първата един приятел в младежките ни луди хипарски години ми обясняваше музикалното ѝ действие така: ето, слушай, сега я приласкава, гали, глези я лобимата, ама чуй тук китарата – джас и прас! – мамка ти стара, ще ме слуша и ще ме следва, че инак лошо ти се пише!... Романът на Евгени Черепов е със същата структура: движки се първоначално бавно, хрисимо, спокойно, накрая обаче идва хардмоментът, когато става разбръкката и нещата застават по местата си – Наталия замива да учи в Англия, Азлика в Италия, а Стефан се връща, защото не издържа в Хайделберг: „Значи правилно се разменяме тук, пошегувах се и се разделиха, като си пожелаха успех в новите поприща“. Всички са се устроили според мерицата си и животът им продължава бавен, тих и равномерен... Но целенасочен и това е може би най-същественото в „Извън обхват“...

Вектори

Хижата е началната точка на посланията, които Евгени Черепов иска да ни предаде с този свой роман. Аз ги броя три и тук само ще ги маркирам поради липса на място:

1) **Българското.** За него то не е нищо най-пропаднала форма на битието, нито пък е най-възвишената. Като всички други начини на живот е – някога не докрай читава, друг път даряващо неочаквано красиви преживявания; но това не значи, уверява ни Евгени Черепов, да го ругаем до откат или да пищим от възторг, просто трябва да сме смирени и да си вършим работата както трябва (като да изринем пресните пред хижата например). Родили

сме се българи и това нито трябва да ни натъжава (наричам тази пъга, стигаща на моменти чак до отворот, „синдром на Алеко“), нито да ни възгордява, татуирайки на прасците си лицата на Ботев и Левски; просто го приемаме и действаме като хора – морално, достойно и без патетични изцепки. „Извън обхват“ е утвърждаващ националното роман по един смирен и ненапранчив начин;

2) **Извънстоличното.** Не, не, авторът не страда от комплекса, сътворил глупавата фраза: „София не е България“, но не страда и от другия комплекс, провинциалния, макар добре да знае думите за убийствената атмосфера в българската провинция. Хиждата е неговият аргумент, че всичко това не е вярно, че е преувеличение. Хиждата – макар извън обхват, макар и горе в планината – на дурника на географията, е вълшебно място; Стара Загора пък е очарователен град и в него има както добри, така и не чак толкова добри хора; човек може да бъде човек навсякъде – било нейде в чужбина, било в кантона на Бъзовец. И в България не са единствено „Левски“ и ЦСКА, има го и „Берое“ (и шампион е бил). Няма провинция, няма столица – всичко се изчислява в този роман през мярата на човешкото;

3) **Бавното.** Струва ми се дори, че на корицата на книгата би трябвало да се изпише препоръката: „Четете романа бавно, защото самият живот е бавен“. Когато животът е забързан, тогава не усещаш, че живееш – затрупан си от скоростта, тя размива лицето и същността ти като в картина на Герхард Рихтер. Но ако свалиш темпото, ако се отдадеш на бавно живеене, Slow Life, то едва тогава ще успееш да го усетиш живота, да го вкусиш, помришеш, видиш, чуеш, допреш... Иначе се затриваш в тая бързина, тя те отдалечава все повече от неподправения живот и те затваря в някакъв балон, който рано или късно така изпрещява, че те отнася. Хиждата (горският дом „Светлина“) е точно таква място, където осъзнаваш, че може много добре да се справиш и без интернет, където една хилка за тенис на маса в ръката е много повече от мобифон в нея. И ако има нещо, което „Извън обхват“ пропагандира с цялото си същество на талантливо литературно произведение, това е точно това: забавете темпото, защото – ако не го забавите, ще гръмнете. И то така, че от вас нищо няма да остане – нищо помен, нищо спомен; ще си цете мърщина, не(по)живели...

„Щом спомена гядо си, значи си забелязал как старите хора попиват околния свят с очи? Като оставим настрана вече ограничените възможности на телата им, си мисля, че тази бавност идва и от осъзнаването колко много са пропуснали, докато бързат през живота. Ти, като дойдеш тук, не усещаш ли как животът ти се забавя?“. Да, това е изводът: колкото по-бавно, толкова по-забавно... Бързото е скучно, убийствено скучно...

МИТКО НОВКОВ

Евгени Черепов, „Извън обхват“, изд. „Жанет 45“, Пловдив, 2024

* „Замени студените дни за слънце / хубаво време и забавления“.

** „Скорпиънс“, „Ваканция“.

*** Има и друг един български роман, който използва конструкцията на „Вълшебната планина“ на Томас Ман, „И идва съблазн“ от Светослав Дончев („Ерве“, 2023). Но е толкова бездарен, че не си струва да му отделям внимание тук. Сторила съм го другаде – в сп. „Съвременник“, 4/2023.